

212. Ad 2. Jus haereticos obstinatos plectendi poenis temporalibus indubium est, in his locis ubi politica constitutio est catholica, et haereseos venenum nondum irrepsit. Tunc enim haeresis, non privatistantum nocet, sed insuper bono publico societatis civilis, homines ad rebellionem et ad bella religiosa provocando. Exercitium autem juris istius, si quandoque justos excesserit limites, id non Ecclesiae sed hominibus tribuendum. Certe Romani Pontifices nimium poenarum rigorem, pro posse suo, temperare nunquam praetermiserunt.

Illa autem de qua in episcoporum juramento agitur persecutio, non est vis haereticis inferenda, sed opera ab episcopo praestanda, ut haeretici, relictis erroribus, ad veritatem redeant.

213. Ad 3. Cruciadum legitimitas satis liquet ex injustis Mahumetanorum erga Latinos vexationibus. Unde, nisi repressi fuissent, brevi universam Europam suo ferreo jugo extinxissent.

Constat etiam caedem dictam S. Bartholomaei a saeculari potestate fuisse machinatum; siquidem, inter regis Galliae consiliarios de hac re, nullus reperitur ecclesiasticus. Episcopi vero stragi obstare conati sunt, multosque eripuerunt a morte. Gregorius equidem XIII, publicas Romae Deo gratias egit, sed delusus litteris regis, falso referentibus regem a maximo evasisse periculo.

Caetera bella religiosa, privatorum non Ecclesiae culpa exarserunt.

QUAESTIO XII^a

Utrum Sanctitas facti, eximiis virtutum actibus manifestata, Ecclesiae Romanae divinitatem evincat?

214. Resp. Videri potest quod non.

1° Etenim, multoties Ecclesia Romana indiguit reformatione, tum in Capite, tum in membris; sed non est societatis sanctitate praefulgentis ut reformatione indigeat.

2° Praeterea, ut ait Apostolus (I Tim., iv, 8): *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitae quae nunc est et futurae*. Unde, ubi adest vera pietas, ibi observatur vera felicitas etiam temporalis. Sed hujusmodi felicitas multo praestantior apparet apud gentes Protestantismo addictas, quam apud populos Ecclesiae Romanae subjectos.

215. Sed contra dico 1°: *Sanctitas facti eximiis virtutum actibus manifestata, Ecclesiae Romanae divinitatem evincit.*

Ex antea dictis, illa est vera Ecclesia Christi, quae apud suos germinat sanctitatis fructus, sine ulla comparatione majores ac quaelibet alia secta christiana. Atqui talis est Ecclesia Romana. Quae sanctitas facti considerari potest, vel in communitate fidelium simplici praeceptorum observationi addictorum, vel in iis qui vitae perfectae semitas ingressi sunt.

I. Si spectetur sanctitas facti in his qui vitam degunt simplici praeceptorum observationi adstrictam, tria sunt potissimum animadvertenda.

1um *animadvertendum*: Nullibi, extra Ecclesiam Romanam, etiam habita numeri adhaerentium pro-

portione, inveniuntur tot animae justitiam christianam sectantes. Apud Graecos, ut omnes norunt, fideles passim in religionis ignorantia vitiisque tabescunt, omnis generis superstitionibus implicati manent, nec nisi speciem quamdam Christianismi externam praese ferunt. Quoad eos qui rectius vivunt apud Protestantas, constat civiles potius et naturales esse eorum virtutes, quam christianas et supernaturales. Opera autem charitatis quae ab illis exercentur, in elargiendis superfluis fere consistunt, et rarissime progrediuntur usque ad totalem proprii interesse abnegationem.

2um animadvertendum : Mira Christianismi virtus ad reformandum homines individuos, societatem domesticam et civilem, ibi magis fructificat, ubi Ecclesia Romana plenius et liberius influit; et e contra, quo magis ab hoc salutari influxu populi se subducunt, eo luctuosius apud eos privati ac publici mores depravantur. Et revera, fatetur ipsemet Lutherus primos Reformationis discipulos pejores factos fuisse quam in papatu, et loco unius daemnis, septem eorum animas fuisse ingressos. Haec est certe ratio, cur regiones quas Protestantismus occupavit, brevi cruentis factionibus et horrendis rebellionibus devastatae fuerint.

3um animadvertendum : Abusus qui in Ecclesia Romana notantur, ipsi attribui nequeunt, siquidem ejus doctrinae, legibus ac spiritui aperte contradicunt; oriuntur itaque ex libertate peccandi quam Deus, etiam in homine reparato, voluit permanere. E contra, plerique excessus qui sectas Protestanticas commaculant, ex earumdem principiis logice defluunt. Quando enim Reformatores divortium aut polygamiam permitterent, principes ad bona ecclesiastica usurpanda

provocarent, et innumera loca religionis bellis cruentarent, nonne invocaverunt doctrinam, quam ex Scripturis sacris per examen privatum se hausisse dictitabant?

II. Si spectetur sanctitas facti in iis qui vitae perfectionis semitas ingressi sunt, dicendum est Ecclesiam Romanam omnes caeteras sectas longe antecellere, tum sacerdotio, tum religionis institutis, tum sanctis canonizatis.

1° Sacerdotio. Quamplurimi, inter episcopos et presbyteros Romanae Ecclesiae, castitate, gravitate, religione, charitate et prudentia facti sunt forma gregis, et omnibus zeli operibus alacriter et generose se devovent. Sacerdotium autem Protestanticum fere omni caret praestigio, et spiritum laicalem redolet. Apud Graecos schismaticos, clerici toti sunt in emendis aut usurpandis dignitatibus, rebusque sacris pecunia habendis. In Russia, presbyteri publico contemptui traduntur ob sordidos mores, avaritiam, ignorantiam, et servitutem erga gubernium civile.

2° Religiosis institutis. Illa instituta in Ecclesiae Romanae gremio efflorescere non desinunt, quorum alia assiduae vacant contemplationi, alia intendunt corporalis misericordiae operibus, alia praedicationi, aut educationi juventutis, aut efferarum gentium conversioni se mancipant; ad quos fines obtinendos, maxima et continua exigitur abnegatio sui, durissimi suscipiuntur labores, et molestissimae nonnunquam persecutiones tolerantur.

At nihil tale invenitur apud Protestantas, qui votorum obligationem respuunt, procul faciunt vitam communem religiosorum, et monasticas austeritates veluti

satisfactionibus Christi injurias traducunt. Graecis autem ac Ruthenis pene ignotae sunt institutiones, ad externa charitatis opera ordinatae. In Ecclesia Ruthena, regulares plerumque assumuntur ex presbyterorum filiiis et filiabus, quorum priores ante quinquagesimum, posteriores ante quadragesimum aetatis annum non admittuntur in monasterio, seu, non nisi exhaustis jam mundi illecebris; omnia autem regularia instituta misere jacent sub sancti Synodi tyrannide.

3° *Sanctis canonizatis*. Sancti illi, qui heroicos virtutum gradus attigerunt et publico cultu honorantur in Ecclesia Romana, sanctitatis ejus praeeminentiam multo clariorem faciunt. Hanc qui bene perspectam sibi esse voluerit, adeat volumina a Bollandistis edita, aut probatas legat quae passim vulgatae sunt sanctorum vitas.

Graeci nullos habent, a tempore suae separationis, quos venerationi fidelium proponant, et Protestantes multo minus. Et, quod notatu maxime dignum videtur, dum sanctos Ecclesiae Romanae canonizatos, inter Pontifices summos ac Episcopos frequentissimos fuisse constet, e contra, praecipui Schismatis Graeci ac Reformationis auctores, horrendis suis flagitiis indelebilis infamiae nota inuruntur. Quis ignorat Photium virum fuisse fraudibus et ambitione famosissimum, et Michaelem Caerularium, depravatis suis moribus et dominandi cupiditate, summum sibi dedecus intulisse? De primis reformatoribus sic loquitur protestans Cobbet (*Histoire de la Réforme protestante*, c. 7, n. 212): « Jamais peut-être le monde ne vit, dans un « même siècle, une collection de misérables et de

« scélérats, tels que Luther, Calvin, Zwingle, Bèze, et « autres célèbres réformateurs de la religion catho- « lique. Tous, de l'aveu même de leurs propres sec- « tateurs, étaient diffamés par les vices les plus hon- « teux... Il n'en est pas un seul parmi eux, dont les « actions n'aient pas mérité toutes les rigueurs de la « justice humaine. » Nec magis commendabilis fuit Henricus VIII, Ecclesiae Anglicanae auctor, quem historia suggillat veluti effrontem adulterum, bonorum ecclesiasticorum avidissimum raptorem, suorumque subditorum atrocissimum persecutorem et homicidam. Ergo.

216. Dico 2° : *Falsum est omnino Protestantismum, temporali populorum felicitati melius consulere ac Ecclesia Romana.*

Tria enim in prosperitatem temporalem concurrunt elementa : 1um, quod est praecipuum et essenziale, in voluntatum recta ordinatione consistit ; 2um, in ingeniorum cultura ; 3um in opum terrenarum productione et aequa partitione ; ex his tribus efflorescit id quod gallice vocatur *la civilisation*. At, sub hoc triplici respectu, multum praestat Catholicismus Protestantismo.

1° Multum praestat recta ordinatione voluntatum. Ad hanc quippe perfectissime statuendam, mirum in modum juvant Ecclesiae Romanae doctrina, disciplina et cultus, ut jam demonstratum est ; ex qua perfecta ordinatione, non tantum individui interiorem ac veram assequuntur animi tranquillitatem, sed et omnia fausta speranda sunt societati domesticae et civili, necnon rebus politicis gerendis, siquidem exinde procurantur legibus obedientia, fidelitas in pactis, juriisque omnium incolumitas.

At multum abest quin Protestantismus, ex nativa sua indole, idoneus sit ad tam salutare fructus progignendos; quin potius contrarios ac maxime exitiales protulit, quotiescumque proprio ingenio indulgere permissus est. Id satis testantur horrenda morum privatorum ac publicorum depravatio, luctuosi conflictus, et omnis generis calamitates quae in Germania, in Gallia, in Anglia, ex Reformatione prodierunt.

2° Nec minus antecellit Protestantismo Ecclesia Romana ingeniorum cultura. Gloriantur equidem Protestantes, ex imposita cuique necessitate per se legendi Bibliam, ac sibi religiosum symbolum efformandi, laborem quemdam intellectualem apud singulos vividius excitari; sed praeterquam, ob difficultatem operis, paucissimi illud aggrediuntur, experientia constat praelaudatam animorum agitationem, nedum Scripturarum intelligentiae inserviat, ex hac potius obscuritates, dubia ac divisiones quasi in infinitum dimanare.

Quanto autem fructuosius ingeniorum culturae in Ecclesia Romana provisum fuerit, triplici ratione facile ostenditur:

a) *Ex institutione magisterii.* Per illud enim magisterium, praecipuae veritates, quae sunt veluti altissima omnium scientiarum principia, infallibiliter traduntur, hominesque in suis investigationibus tuto diriguntur, ne in erroribus fidei contrariis impingant. Jam ergo multae laboriosae ac periculosae quaestiones removentur, ad ultiores inquisitiones securum paratur iter, et quoddam in animis formatur habituale veri iudicium.

b) *Ex morum reformatione.* Major enim vitae

puritas, facit intellectum aptiorem ad veritates ordinis divini clarius perspiciendas, et intimius penetrandas.

c) *Ex veritatis propagandae zelo.* Qui zelus, propter vehementiorem Dei et proximi amorem, eo usque apud Ecclesiam Romanam exarsit, ut ejus impulsu innumera instituta religiosa erecta sint, quorum finis proximus fuerit scientias, litteras et artes impensius excolere; hinc est quod in illis studia tantopere floreat, et quod monachis adscribenda sit documentorum veterum conservatio.

3° Demum, si sermo sit de tertio prosperitatis temporalis elemento opes terrenas spectante, verum est in illo evolvendo Protestantismum avidius allaborare. Animus enim cui coelestia minus sapiunt, eo ipso in terrena majori fertur impetu. Insuper Reformatio, ubi charitatis erga proximum exercitium cohibuerit, et ejusdem instituta extinxerit, statim adegit unumquemque, ut sibimet per seipsum provideat. Sed inde non parvum verae felicitatis temporalis detrimentum inducitur. Febrilis enim haec in materialibus activitas, altioris scientiae fastidium parit, et sic robur ipsum intellectualem debilitans, praecipuam productionis opum radicem exsiccat; quinimo cupiditatum aestu homines detorquet, et, ob insatiabilem ditescendi et fruendi sitim, publicas commotiones totius productionis destructivas serius ociosve parat, redditque repartitionem opum magis ac magis inaequalem, ac sine charitatis remedio.

Ergo longe sapientius se gerit Ecclesia Romana dum, ex una parte, legem laboris agnoscit et urget, et ex altera, nimium ac periculosum ad terrenas opes impetum reprimat, et, ut aequior fiat earundem par-

titio, divitibus moderationem in illarum usu, et charitatem erga indigentes liberalius exercendam persuadere conatur.

Quae omnia pulchre exponit Leo XIII, in sua Encyclica : *Arcanum*, 19 Februarii 1880, dicens :

« Christiano rerum ordine semel condito, hominibus singulis feliciter contigit, ut ediscerent atque adsuescerent in paterna Dei providentia conquiescere, et spem alere, quae non confundit, cœlestium auxiliorum; quibus ex rebus, fortitudo, moderatio, aequabilitas, pacati animi, plures denique praeclarae virtutes et egregia facta consequuntur. Societati vero domesticae et civili, mirum est quantum dignitatis, quantum firmitudinis et honestatis accesserit. Aequior et sanctior effecta est principum auctoritas, propensior et facilior populorum obtemperatio, arctior civium conjunctio, tutiora jura domini. Omnino rebus omnibus quae in civitate habentur utiles, religio christiana consuluit et providit, ita quidem ut, auctore S. Augustino, plus ipsa afferre momenti ad bene beateque vivendum non potuisse videatur, si esset parandis vel augendis vitae commodis et utilitatibus unice nata. »

Sic igitur respondendum ad ea quae opponuntur n. 214.

217. *Ad 1.* Ea Ecclesiae membra reformatione indiguerunt, quae ipsius doctrinam aut leges contempserunt; et id est maxime mirandum, quod ipsamet Ecclesia, impellente ac dirigente Spiritu sancto, has reformationes totis viribus promovit, ac tandem feliciter assecuta est.

218. *Ad 2.* Solutio patet ex secunda conclusione.

De caetero, clarissimus Balmes, in suo eximio libro : *Le Protestantisme comparé au Catholicisme*, aperte demonstravit Protestantismum, unitatem religiosam frangendo, efferatosque intergentes excitando tumultus, non parum omnis generis progressus, jam tunc feliciter inceptos, retardasse ac deflorasse. Quinimo, ex Reformationis visceribus, vesanus erupit spiritus ille rebellionis, ratione cujus hodiernae societates in continuis anxietatibus perpetuo fluctuant.

Praeterea, in tractatu *de vera Religione*, n. 94, 95, ostensum est necessarium non esse, ut populi vera gaudentes religione caeteris sint sub omni respectu feliciores.

QUAESTIO XIII^a

Utrum sanctitas facti, mira fecunditate ac miraculorum dono manifestata, Ecclesiae Romanae probet divinitatem?

219. Videri potest quod non.

Etenim, 1° miracula, utpote legibus naturae derogationes, frequentiora esse nequeunt. Atqui, monumenta a quibus mutuatur historia miraculorum in favorem Ecclesiae catholicae allatorum, referunt nimiam illorum multitudinem, quandoque etiam eidem viro attributorum. Ergo sunt suspectae veritatis. Ita Juriaeus in libro *De praejudiciis legitimis contra Papismum*.

2° Praeterea, ex eodem (ibid.) miracula multa, quae afferri solent, stolidi atque inepta apparent, et, eo ipso, judicanda sunt falsa; quod est grave praejudicium adversus caetera.

3° Praeterea, omnia miracula quae passim celebrantur, patrata fuere his regionibus et temporibus,

in quibus vigeat fides miraculorum, imo coram infima indoctaque plebe, ad supernaturales eventus admit- tendos plus minusve proclivi. Ita Renan (*Vie de Jésus*; Introduction).

4° Praeterea, Protestantismus ipse sua fecunditate non caret. Habet enim, praesertim in sectis Angli- canis, suos missionarios, qui ad regiones mundi etiam remotissimas se contulerunt, ubi sacerdotes catholici nondum appulerant, ibique praedicant Evangelium, et quidem non sine fructu. Ergo fecunditas Ecclesiae Romanae nihil probat.

220. Sed contra dico 1° : Mira Ecclesiae Roma- nae fecunditas probat ejus divinitatem.

Etenim competit Ecclesiae Romanae, inter omnes sectas christianas, fecunditas triplici ratione super- eminens.

1^a ratio : Nunquam cessavit Ecclesia Romana totis viribus gentium et haeticorum conversionem pro- curare ; et zelus ille, hodierna aetate, nedum tepescat aut debilitetur, novarum quotidie missionum tenta- minibus refulget ; ita ut nunquam tam lata fuerit ubique terrarum fidei propagatio.

At Graeci schismatici nullam gentem ad fidem con- verterunt, nullos missionarios deputaverunt, qui longinquis nationibus Christum nuntiarent. Soli Russi Catholicos in sua ditione degentes conantur ad suas partes attrahere. Protestantes autem, de infidelium conversione ne cogitarunt quidem, ante finem se- culi XVII.

2^a ratio : Ecclesiae Romanae apostolatus non subsi- diorum terrenorum copia, non persuabilibus humanae sapientiae verbis adjuvatur ; non comparandarum

divitiarum desiderio, alicujusve privati emolumenti inquisitione dirigitur et alitur ; sed mediis potissimum supernaturalibus procedere solet ; iisdem, nempe, qui- bus primi Evangelii praecones usi sunt : paupertate, abnegatione, humilitate, simplicitate, ac proprii san- guinis laeta effusione.

At morem plane diversum et oppositum tenent aliae sectae. Sic Russi, ut Catholicos pervertant, minas, persecutiones, deportationes, supplicia adhibere non refugiunt, invitis et posthabitis solemnioribus conven- tionibus et declarationibus. Protestantes, ex sua parte, ante omnia solliciti sunt, ut praedicatores a se missi subsidiis temporalibus copiosissime repleantur. Illi autem ministri plus terrestria lucra quam animarum salutem plerumque anhelant ; neque mediis humanis, imo et injustis parcunt, ut discipulos colligant, quos sibi plus terrore quam amore alliciunt ; quae omnia ex missionum annalibus satis constant.

3^a ratio : Ecclesia Romana apostolatus sui fructus uberrimos quotidie reportat ; et in Africa, in America, in Asiae orientalibus partibus, in insulis Oceaniae, Ecclesias florentes erigit, multisque martyribus glo- riatur. Quantum autem in hoc opere profecerit exinde ostenditur, quod unus S. Pontifex Pius IX, tam apud haeticos quam apud ethnicae gentes, sedes archiepiscopales quatuor, episcopales nonaginta quatuor, apostolicos vicariatus quindecim erexerit.

At Ecclesia Graeca, ut cunctis notum est, non dila- tatur. In missionibus vero Protestantium, nullus pene obtinetur fructus, praeter Bibliarum sacrarum distri- butiones, ingentia lucra praedicatorum mercantium, et impedimenta opposita barbarorum conversioni ad

Ecclesiam Romanam. Insuper, fatentibus ipsis Protestantibus, qui ex idolatria ad Reformationem complectendam se conferunt, plerumque non meliorantur, et, recedentibus praeconibus, ad pristinos mores brevi redeunt.

Jam vero, fecunditas tam eximia et tam singularis qua fruitur Ecclesia Romana, et quidem sola, aperte demonstrat apud eam solam residere spiritum illum sanctitatis, quo vera Ecclesia a falsis societatibus discernitur.

221 Dico 2° : Ecclesia Romana, inter omnes alias sectas christianas, dono miraculorum distinguitur.

Certe annales ecclesiastici miraculorum narrationibus redundant. Nullus enim citatur Sanctus alicujus nominis, de quo non referatur ipsum plura fecisse miracula adhuc viventem. Sufficiat, inter innumeros, citare sanctum Gregorium thaumaturgum, sanctum Martinum Turonensem, sanctum Bernardum, sanctum Franciscum Assisiensem, sanctum Dominicum, sanctum Antonium Paduensem, sanctum Vincentium Ferriensem, sanctum Franciscum Xaverium, sanctum Ligorium, sanctum Leonardum a Portu Mauritio, sanctum Paulum a Cruce, sanctum Benedictum Josephum Labre, etc. Insuper, quot sanationes miraculosae quotidie obtinentur, per intercessionem B. Mariae aut sanctorum! Quot ad sepulcra servorum Dei! Quot ad piarum peregrinationum loca! v. g. ad sanctuarium B. M. Lurdensis, etc.

Atqui, haec miracula, saltem pro magna eorum parte, sunt: 1° certissima; 2° in confirmationem religionis Catholico-Romanae divinitus facta.

I. *Sunt certissima*; et id constat ratione tum generali, tum speciali,

1° *Ratione generali*; eo quod adsint omnes conditiones, ut testes a quibus referuntur, nec deceptores nec decepti fuerint. Sunt enim facta publica, obvia, maximi momenti, studiose examinata, in quorum memoriam nonnunquam monumenta erecta fuerunt, et ad quorum fulgorem plures gentes aliquando conversae sunt. Auctores vero a quibus narrantur sunt gravitate, scientia, probitate notissimi; plures inter eos fuerunt oculati aut saltem coevi, et eorum narrationes a nemine alicujus ponderis impugnantur; v. g. quis serio dubitare possit de his quae in Italia patratae sunt per reliquias SS. Gervasii et Protasii coram ingenti multitudine, et quae memorat S. Augustinus (*de Civit. Dei*, lib. 22, c. 8); quis de miraculis S. Martini Turonensis, S. Bernardi, aut S. Francisci Xaverii, etc?

2° *Ratione speciali* constat, ex informationibus in curia Romana usitatis super causa miraculorum, antequam proferatur canonizationis aut etiam beatificationis sententia. Miraculorum propositorum examen tribus vicibus instruitur, juxta animadversiones in contrarium a Promotore fidei omni studio propugnatas, invocatis virorum in arte medicinae aut scientiis physicis peritissimorum testificationibus; quotiesque vel minima superest dubitandi ratio, factum non admittitur. Atqui tamen, iis non obstantibus, causae illae canonizationis et beatificationis sibi continuo succedunt, et plerumque ad felicem exitum perducuntur.

II. *Haec miracula patrata sunt divinitus in confirmationem religionis catholicae.*

Patrata sunt enim ab iis qui in religionis catholicae observantia caeteris praestabant; in favorem eorum qui recurrebant ad intercessionem sanctorum Ecclesiae Romanae; saepe etiam ad hunc praecise finem ut fides catholica confirmaretur apud gentes convertendas; neque ulla est alia societas, praeter catholicam, quae talibus signis per longum saeculorum tractum illustrata sit.

Insuper, in hisce miraculis nulla apparent indicia diabolici interventus, sed potius omnino contraria. Ergo dicendum est, vel Ecclesiam catholicam esse divinam, vel Deum ipsum hominibus illudere voluisse.

Sic igitur respondendum ad ea quae opponuntur n. 219.

222. *Ad 1.* Esset divinae sapientiae contrarium, si miracula adeo multiplicarentur, ut jam homo sibi per fidem in legum naturae constantiam, providere non posset. At frequentia quae objicitur certe non est hujusmodi. Quo posito, jam ridiculum et impium videtur divinae bonitati limites praestituere in miraculis patrandis.

223. *Ad 2.* Nemo unquam, inter veros et serios religionis catholicae theologos, somniavit miracula stolidi et inepta afferre in probationem; nec, quia ficta sunt miracula, legitime concluditur nulla esse certo vera; secus, jam nihil esset certum in mundo.

224. *Ad 3.* Falsum est omnes miraculorum quae referuntur testes, ad iis credendum proclives fuisse. Nonne tales fuerunt Pharisaei quoad Christi miracula, et ipsimet Apostoli quoad ejus resurrectionem? De caetero, sedulo distinguere oportet factum ipsum, et miraculositatem facti. Factum ipsum miraculosum,

uti jam observavimus, coalescit ex factis in se naturalibus, sed certo quodam ordine sibi succedentibus, v. g. talem hominem vixisse, fuisse mortuum, et postea vixisse. Jam vero, omnes, etiam rudes, etiam ad credendum miraculis proclives, possunt ita clare percipere et unanimiter testari, talia facta naturalia in tali ordine peracta fuisse, ut jam impossibile appareat eos aut deceptos aut deceptores fuisse. Doctorum autem virorum aestimationi relinquitur discernere, an horum factorum tali ordine sibi succedentium collectio, contradicat vel non legibus naturalibus.

225. *Ad 4.* Ecclesia Romana non ideo praecise dicitur divina, quia fecunda; error enim religiosus nimia etiam fecunditate gaudet; sed allegatur in probationem fecunditas, quae sit signum et effectus sanctitatis, non qualiscumque, bene vero eximiae ac singularis. Non repugnat autem, in sectis pseudo-christianis reperiri viros bonae fidei, qui ex sincero veritatis putativae zelo, huic propagandae strenue laborent, et quosdam fructus obtineant. At contendimus Ecclesiae Romanae fecunditatem, si spectetur principium a quo oritur, media e quibus efflorescit, et fructus quos generat, esse prorsus eximiam et singularem, et, sub his respectibus, nullas alias societates cum illa posse comparari; et hoc nobis sufficit.

(Circa sanctitatem Ecclesiae Romanae vide Brugère: *de Eccl.*, n. 92, 93.— Perriot: *de Eccl.*, p. 115... 121.)